

УДК 347.651

DOI: 10.31733/17-03-2023-688-689

**В. МЕНЧИНСЬКА**

викладач вищої кваліфікаційної категорії

**О. КВАШУК**

викладач вищої кваліфікаційної категорії,

викладач-методист,

*(ВСП Уманський фаховий коледж  
технологій та бізнесу УНУС)*

### **ФАКТ ПОСТІЙНОГО ПРОЖИВАННЯ ЗІ СПАДКОДАВЦЕМ НА ЧАС ВІДКРИТТЯ СПАДЩИНИ ЯК ПІДСТАВА СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ**

Відповідно до Цивільного кодексу України спадкування – це перехід майнових і окремих особистих немайнових прав та обов'язків від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців) [1]. Спадкоємцями можуть бути як фізичні, так і юридичні особи, а також держава та інші суб'єкти публічного права. У фізичних осіб є перевага перед іншими суб'єктами: вони можуть спадкувати як за законом, так і за заповітом. Юридичні особи, держава, інші суб'єкти публічного права можуть спадкувати тільки за наявності прямої вказівки про це у заповіті. У разі, якщо фізична особа не залишила заповіту, або заповіт виявився недійсним, або відсутні умови, які зазначені у заповіті з умовою, або спадкоємці за заповітом не прийняли спадщину, або фізична особа розпорядилася лише частиною свого майна - настає спадкування за законом. Право на спадкування виникає у день відкриття спадщини. При спадкуванні за законом майно переходить до зазначених у законі спадкоємців відповідно до встановленої черговості. Підставами закликання до спадкування за законом можуть бути шлюбні відносини, родинні чи сімейні стосунки, усиновлення, знаходження на утриманні спадкодавця не менше п'яти років до його смерті. Розширення кола осіб, що закликаються до спадкування за законом, неможливе.

Відповідно до ч.ч. 1,1 ст.ст. 1220, 1221 ЦК України спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою. Місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця [1]. Для прийняття спадщини чи відмови від неї встановлюється строк у шість місяців, який починається з дня смерті особи. Для того щоб не допустити пропуску встановленого законодавством строку, спадкоємцю необхідно звернутися до нотаріуса для подачі заяви про прийняття спадщини чи про її відмову. Проте спадкоємець, який постійно проживав разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини, вважається таким, що прийняв спадщину, якщо протягом 6 місяців він не заявив про відмову від неї.

Такими, що прийняли спадщину вважаються також малолітня, неповнолітня, недієздатна особа, а також особа, цивільна дієздатність якої обмежена, якщо не було подано заяву про відмову від спадщини у порядку, встановленому цивільним законодавством.

Спадкоємець, який прийняв спадщину, може одержати свідоцтво про право на спадщину у нотаріуса, в той же час відсутність такого свідоцтва не позбавляє спадкоємця права на спадщину, тобто в будь-який час така особа може звернутись до нотаріуса із заявою про видачу такого свідоцтва. Жодних строків для спадкоємців, які прийняли спадщину проте її не оформили в нотаріальному порядку законодавство не встановлює. Фактом, який підтверджує постійне проживання спадкоємця зі спадкодавцем на час відкриття спадщини буде відмітка про реєстрацію місця проживання у паспорті. У разі відсутності такої відмітки доказом постійного проживання із спадкодавцем можуть бути: довідка житлово-експлуатаційної організації, правління житлово-будівельного кооперативу, відповідного органу місцевого самоврядування про те, що спадкоємець на день смерті спадкодавця проживав разом із цим спадкодавцем. Проте на практиці нотаріуси відмовляють у видачі свідоцтва про право на спадщину таким спадкоємцям або в усному порядку, або приймають відповідну постанову. В такому разі фізична особа (спадкоємець), яка постійно проживала зі спадкодавцем на час відкриття спадщини може звернутись до

суду і встановити даний факт в судовому порядку.

Статтею 2 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» передбачено, що громадянам України, а також іноземцям та особам без громадянства, які на законних підставах перебувають в Україні, гарантуються свобода пересування та вільний вибір місця проживання на її території, за винятком обмежень, які встановлені законом. Реєстрація місця проживання чи місця перебування особи або її відсутність не можуть бути умовою реалізації прав і свобод, передбачених Конституцією України, законами чи міжнародними договорами України, або підставою для їх обмеження [2].

Згідно ст. 3 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» місцем проживання є житло, розташоване на території адміністративно-територіальної одиниці, в якому особа проживає постійно або тимчасово. Реєстрацією є - внесення інформації до Єдиного державного демографічного реєстру та до паспортного документа про місце проживання або місце перебування особи із зазначенням адреси житла [2].

Відповідно до ст.29 ЦК України, місцем проживання фізичної особи є житловий будинок, квартира, інше приміщення, придатне для проживання в ньому (гуртожиток, готель тощо), у відповідному населеному пункті, в якому фізична особа проживає постійно, переважно або тимчасово. Фізична особа може мати кілька місць проживання. Таким чином особа, яка проживала разом із спадкодавцем на час його смерті без місця реєстрації має право у судовому порядку встановити факт постійного проживання із спадкодавцем на момент його смерті.

Аналогічна правова позиція викладена у Постановах Пленуму Верховного Суду України від 21.02.2018 року по цивільній справі №317/2329/15-ц та від 28.02.2018 року по цивільній справі №633/344/16-ц. Відповідно до роз'яснень, викладених у пункті 23 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30.05.2008 року № 7, якщо постійне проживання особи зі спадкодавцем на час відкриття спадщини не підтверджено відповідними документами, у зв'язку із чим нотаріус відмовив особі в оформленні спадщини, спадкоємець має право звернутися в суд із заявою про встановлення факту постійного проживання зі спадкодавцем на час відкриття спадщини, а не про встановлення факту прийняття спадщини [3].

За роз'ясненнями п.2 вказаної постанови слідує, що якщо виникнення права на спадкування залежить від доведення певних фактів, особа може звернутися в суд із заявою про встановлення цих фактів, яка у разі відсутності спору, розглядається за правилами окремого провадження. Зокрема, у такому порядку суди повинні розглядати, заяви про встановлення родинних відносин із спадкодавцем, проживання з ним однією сім'єю тощо [3].

Згідно ст.3 СК України, сім'ю складають особи, які спільно проживають, мають взаємні права і обов'язки, пов'язані спільним побутом [4].

Цивільне законодавство також передбачає, що у четверту чергу право на спадкування за законом мають особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менш як п'ять років до часу відкриття спадщини. Даний факт також підлягає доказуванню і як правило встановлюється в судовому порядку. Проте слід врахувати, що право на спадкування у спадкоємців кожної наступної черги спадкоємців за законом виникає у разі відсутності спадкоємців попередньої черги, неприйняття ними спадщини, відмови від її прийняття, усунення їх від права на спадкування.

За наявності рішення суду, яке набрало законної сили і заяви спадкоємця нотаріус видає свідоцтво про право на спадщину. Відомості про видачу свідоцтва про право на спадщину вносяться нотаріусом до Спадкового реєстру.

---

1. Цивільний кодекс України. // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n5689>.

2. Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» від 11.12.2003 р. // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15#Text>.

3. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30.05.2008 року № 7. // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08#Text>

4. Сімейний кодекс України. // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.